

Sammendrag av doktorgradsavhandling

Johanna Birkeland

Observasjon – en nøkkelkompetanse i barnehagelæreres utdanning og profesjon: brudd, utfordringer og potensial.

Avhandling for ph.d.-graden ved Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett, Høgskulen på Vestlandet. Disputas 31. januar 2020.

Avhandlingen retter oppmerksomheten mot temaet observasjon i barnehagelæreres utdanning og profesjon. Det er tatt utgangspunkt i hovedproblemstillingen: Hvordan fremstår betydning og bruk av observasjon i barnehagelæreres utdanning og profesjon – og hvilke observasjonsmetoder sees som relevante? Observasjon har ligget til grunn for kunnskapsbasen til barnehagelærere fra de første utdanningene til i dag. Gjennom utdanningens teori og praksis tilegnes kunnskaper og ferdigheter i observasjon. Barnehage og utdanningsinstitusjon sees som likeverdige læringsarenaer for studentene, der praksislærere, barnehageledere og campuslærere ansees som lærerutdannere, med felles ansvar for studentenes læring og kvalifisering i en utdanning som skal kjennetegnes av helhet, sammenheng og profesjonsretting (Kunnskapsdepartementet 2012).

Avhandlingen legger til grunn at barnehage og utdanningsinstitusjon danner vilkår for studentenes læring om observasjon, og at studenter og lærerutdannere former og blir formet gjennom utdanningspraksiser (jf. Ødegaard og Krüger 2012). Samfunnsnivåets føringer innvirker på institusjons- og individnivå (Hedegaard 2012), som her innebærer lærerutdanneres praksiser. Praksis defineres med utgangspunkt i Stephen Kemmis' praksisbegrep (Kemmis m.fl. 2014), og gjenstand for analysene i studiens mixed methods-design er praksis som

saying på tre nivåer: samfunns-, institusjons- og individnivå i utdanningens to felt.

Hovedproblemstillingen undersøkes gjennom tre delstudier. I den første delstudien rettes søkelyset mot praksislæreres observasjonspraksis, hvordan de omtaler bruk av og begrunnelser for observasjon, og synliggjør praksislæreres og barnehagefeltets doxa. I den andre delstudien belyses campusundervisningen. Hvilke kunnskaper og ferdigheter i observasjon vektlegges på samfunns-, institusjons- og individnivå (pedagogikklærere). Den tredje delstudien, som er en landsomfattende spørreundersøkelse, undersøker hvilke observasjonsmetoder pedagogikklærere, praksislærere og styrere synes er relevante i barnehagelærerutdanningen (BLU) og barnehagen, og hva som kjennetegner bruk av og begrunnelse for observasjon. I en drøftende artikkel som peker ut retning og nye veivalg i observasjon belyses i tillegg observasjon relatert til metodologi og hvilke metoder for observasjon som er tjenlige å bruke for barnehagelærere for å oppfylle det helhetspedagogiske mandatet.

Resultatene viste at observasjon ble ansett som viktig og som en forutsetning for pedagogisk arbeid, men at observasjon var lite brukt i barnehagelæreres profesjon. Deltagende observasjon og praksisfortellinger ble sett som de mest relevante metodene, men deltagende observasjon ble i stor grad forstått ensbety-

dende med en oppmerksom tilstedeværelse, det vil si en uformell observasjon. I utdanningen ble bruk av observasjon vektlagt som metode i tråd med observasjonsprosessens tre trinn (jf. Løkken og Søbstad 2013). Betydning av observasjon ble ikke fremhevet i forbindelse med barns læring og medvirkning, hverken av barnehagens styrere, praksislærere eller pedagogikk lærere. Observasjon som metode for endring og utvikling av praksis, for å bidra til kvalitet i det pedagogiske arbeidet, var ikke vektlagt på individnivå (pedagogikk lærere, praksislærere og styrere), men ble vektlagt på samfunnsnivå i de nasjonale føringene for BLU og barnehager. Skriftlige observasjoner, som løfter frem praksis for kollektiv refleksjon og samskapt læring, synes å være langt min-

dre vektlagt enn observasjon av barn(et). Den utviklingspsykologiske forankringen er fremtredende.

Vilkårene for barnehagelærerstudentenes læring om observasjon som metode er urovekkende, grunnet mangel i praksis på rollemødler som bruker observasjon i samsvar med hva studentene lærer gjennom campusundervisningen, brudd mellom samfunnsnivåets føring og realiseringen i utdanningens emneplaner og arbeidskrav. I tillegg vektlegges i liten grad observasjon som verktøy i kvalitetsarbeid, som inngang til å undersøke og reflektere over virkeliggjøringen av barnehagens mandat og verdigrunnlag. Studien konkluderer med at observasjon i barnehagelæreres utdanning og profesjon har et stort potensial som ikke er realisert.

Referanser

- Hedegaard, M. 2012. Analyzing children's learning and development in everyday settings from a cultural-historical wholeness approach. *Mind, Culture, and Activity* 19(2), 127–138. <https://doi.org/10.1080/10749039.2012.665560>
- Kemmis, S., Wilkerson, J., Edwards-Groves, C., Hardy, I., Grotenboer, P. og Bristol, L. 2014. *Changing Practices, Changing Education*. Singapore: Springer.
- Kunnskapsdepartementet 2012. *Nasjonale retningslinjer for barnehagelærerutdanning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Løkken, G. og Søbstad, F. 2013. *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ødegaard, E.E og Krüger, T. 2012. Studier av barnehagen som danningsarena – sosialepisemologiske perspektiver. I: E. E. Ødegaard, red. *Barnehagen som danningsarena*. Bergen: Fagbokforlaget: 19-47.

Kontakt: Johanna Birkeland, Høgskulen på Vestlandet, Norge. E-mail: jbir@hvl.no